

Lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa pyydetään ao. muotoisella verkossa täytettävällä kyselylomakkeella.

Kysymykset

Kysymyksiä valinnanvapausslain tavoitteista

Kokonaisuudessaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvien kustannuksien kasvua 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä. Valinnanvapausslain tarkoituksena on edistää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden mahdollisuuksia valita palveluntuottaja, parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua sekä vahvistaa palvelujärjestelmän kannusteita kustannusvaikuttavaan toimintaan ja jatkuvaan kehittämiseen.

1. Voidaanko ehdotetulla valinnanvapausslailla osaltaan kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Ehdotettu valinnanvapaussmalli todennäköisesti edelleen kasvattaa väestöryhmien välisiä terveys- ja hyvinvointieroja ja vaikeuttaa palveluiden yhdenvertaista saatavuutta. Valinnanvapaussmalli tarjoaa hyvin erilaiset mahdollisuudet erityyppisille lapsille ja perheille. Hyvässä asemassa olevien lasten ja perheiden kohdalla valinnanvapaus voi luoda lisää mahdollisuuksia valita omaan tilanteeseen parhaiten sopivat palvelut. Malli on kuitenkin hyvin ongelmallinen heikossa asemassa oleville lapsille ja perheille, joilla on moninaisia palvelutarpeita. Tällaisia ovat esimerkiksi lastensuojelun tuen tarpeessa olevat lapset, vammaiset lapset sekä perheet, joissa on päihde- tai mielenterveysongelmia. Esitetty malli vaikeuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä ja integraatiota, monimutkaistaa yhtenäisten palvelupolkujen luomista, pirstoo yhden perheen palvelut entistä useamman tahon vastuulle ja saattaa myös kustannusten noustua heikentää välillisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden laatua. Ongelmallista valinnanvapaussmallissa on myös, että erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa ja moninaisten palvelujen tarpeessa olevilla ei välttämättä ole tosiasiallista mahdollisuutta tai voimavaroja valita itselleen parhaiten sopivia palveluja. Käytettävissä olevista palveluista ja palveluntarjoajista ei ole saatavissa riittävästi tietoa, joka mahdollistaisi sen, että palvelujen valinta perustuisi oikeasti tietoon, käsitykseen palvelun laadusta ja toiminnan vaikuttavuudesta.

2. Edistääkö valinnanvapausslakiluonnos tarkoituksenmukaisella tavalla asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia omiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapausmalli antaa yksilöille merkittävän vastuun vastata omasta hyvinvoinnista ja terveydestään. Positiivista on, että ihmisten osallisuudelle ja mielipiteille annetaan entistä suurempi painoarvo heitä koskevassa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Vähäisessä palvelutarpeessa ja hyvässä asemassa oleville vaikutusmahdollisuudet paranevat, mutta vaikeassa elämäntilanteessa ja monialaisessa palvelutarpeessa oleville lapsille ja perheille mahdollisuudet valintojen tekemiseen eivät ole yhtäläiset. Vaikutusmahdollisuuksien edistämisen tarkoituksenmukaisuutta pitäisi arvioida järjestelmän tuottamien hyötyjen näkökulmasta, ei itseisarvona. Kun näyttää siltä, että esitetyt uudistukset muun muassa lisäävät hyvinvointi- ja terveyseroja, ei niitä voi pitää tarkoituksenmukaisina.

3. Antaako lakiluonnos asiakkaalle riittävät mahdollisuudet hakeutua asiakkaan omaan tilanteeseen sopivaan palveluun?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapausmallin toimivuuden esteeksi uhkaa muodostua palveluja ja palveluntuottajia koskevan tiedon puutteellisuus ja tiedon riittämätön laatu. Mikäli lainsäädäntö astuu esityksen mukaisesti voimaan, ei mallin käyttöönottovaiheessa ole olemassa lainkaan riittäviä tietojärjestelmiä ja -lähteitä ihmiselle sen arviointiin, mikä olisi paras palvelu ja palveluntuottaja heidän tilanteeseensa. Tämä osaltaan edellyttää, että lakiluonnokseen liittyvät ilmeiset ongelmat ratkaistaan huolellisesti ja valinnanvapausmalli toteutetaan vaiheittain vasta sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen. Tällöin valinnanvapausmalli voidaan valmistella riittävällä tarkkuudella ja huolehtia siitä, ettei malli ole ristiriidassa sote-uudistuksen tavoitteiden, muun muassa terveys- ja hyvinvointierojen kaventamisen ja kustannusten kasvun hillitsemisen, kanssa.

Sen lisäksi, että edellisessä kohdissa mainitut, erilaisessa elämäntilanteessa ja palvelutarpeessa olevien ihmisten mahdollisuudet valita ovat erilaiset, asettaa esitetty valinnanvapausmalli lapset ja perheet selkeästi eriarvoiseen asemaan sen suhteen missä he asuvat. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, tulee eri maakunnilla olemaan hyvin erilaiset edellytykset palvelumarkkinoiden muodostumiselle. Lisäksi lakiluonnos jättää suuren vastuun monien ongelmallisten kysymysten ratkaisemisesta maakunnille ja oletettavaa on, että erilaiset maakunnat eivät pysty yhtäläisesti näitä ongelmia ratkaisemaan.

4. Jos asiakkaalla on laaja-alaisia palveluntarpeita, toteutuuko lakiluonnoksen perusteella asiakkaan mahdollisuus saada tarpeen mukaisella tavalla yhteen sovitettuja palveluja?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin

- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lapsiperheissä palvelut eivät ole yksilöiden palveluita, vaan koko perhettä on kyettävä tukemaan kokonaisuutena. Lakiluonnoksessa esitetyllä mallilla ei pystytä turvaamaan perheiden palveluiden sujuvaa yhteistyötä ja integraatiota, varsinkin jos eri perheenjäsenillä on runsaasti eri terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluita (esim. vammaispalvelut, päihdepalvelut, mielenterveyspalvelut jne.). Lasten ja perheiden palveluiden näkökulmasta on hyvin ongelmallista, että valinnanvapausmallissa tuen ja hoidon tarpeet nähdään yksilöllisinä, vaikka ne usein edellyttävät koko perheen kokonaisuuden huomioimista.

Lakiluonnoksessa moninaisten palvelutarpeiden koordinaatioon esitetään yhteisen asiakassuunnitelman mallia. Ajatus yhteisestä asiakassuunnitelmasta on periaatteessa hyvä ja kannatettava. Lisäksi on hyvä, että lakiesityksessä on aiempiin esityksiin nähden täsmennetty, että maakunnan liikelaitoksen vastuulla on asiakassuunnitelmasta vastaaminen tilanteissa, joissa ihmisellä on sekä liikelaitoksen vastuun alaisia, että suoran valinnan palveluita. Kuitenkin käytännössä vastuunjako tulisi täsmentää merkittävästi enemmän, jotta asiakassuunnitelma tulisi sovelletuksi yhdenmukaisesti. Todellinen asiakkaan tarpeista lähtevä integraatio tapahtuu työmuotojen yhdistämisellä ja työntekijöiden välisellä yhteistyöllä, eikä asiakassuunnitelma korvaa tätä. Päinvastoin yhteinen asiakassuunnitelma voi luoda illuusion yhteistyöstä ja suurena riskinä on, että asiakassuunnitelmaa käytetään nykyiseen tapaan ja eri toimijat kirjavat siihen vain oman alansa mukaiset palvelut ilman todellista yhteistyötä. Asiakassuunnitelman asema on mallissa erityisen epäselvä asiakkaan näkökulmasta.

5. Turvaako lakiluonnos palvelujen horisontaalisen ja vertikaalisen integraation?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksessa esitetty valinnanvapausmalli on täysin ristiriidassa aiemmin koko sote-uudistukselle asetetun integraation syventämisen tavoitteen kanssa. Käytännössä kaikkien sosiaalipalveluiden rajaaminen suoran valinnan sote-keskusten ulkopuolelle vaikeuttaa sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistyötä. Perustason sosiaali- ja terveydenhuollon toimiminen eri organisaatioissa vaikeuttaa tiedonkulun sujuvuutta, tuottaa päällekkäistä työskentelyä ja vaikeuttaa joustavien sekä lasten ja perheiden todellisiin tarpeisiin vastaavien palvelukokonaisuuksien toteuttamista käytännössä.

Integraatioon liittyvät ongelmat tulevat esille esimerkiksi tilanteissa, joissa lastensuojelun asiakas tarvitsee terveydenhuoltopalveluita. Miten integraatio rakennetaan tuolloin ja mikä on esimerkiksi sote-keskusten rooli/asema tässä tilanteessa? Lisäksi jää epäselväksi, mikä on sellaisen asiakkaan asema, joka tarvitsee vain sosiaalipalveluita. Kuinka voidaan varmistaa, ettei palveluita tarvitseva asiakas joudu kiertämään yksiköstä toiseen saadakseen tarvitsemaansa palvelua?

Lakiluonnoksen mukaan perustason sote-keskusten palveluihin kuuluu sosiaalipalveluista ainoastaan sosiaalihuollon neuvonta ja ohjaus. Tämä tuottaa kahtalaisia haasteita. Toisaalta haasteita syntyy siinä, että miten varmistetaan neuvonnan ja ohjauksen laatu niin, että asiakkaat ohjautuvat mahdollisimman nopeasti tarvitsemaansa palveluun tai hoitoon. Palvelujen koordinoinnilla ja palveluohjauksella on suuri merkitys toimivien palvelukokonaisuuksien tuottamisessa. Tämän toteuttaminen vaatii huomattavasti enemmän kuin nykyinen palveluohjaus ja neuvonta. Toisaalta suuren haasteen käytännössä tuottaa myös se, että miten ehkäistään suoran valinnan palvelutuottajien niin sanottu kermankuorinta, jolloin laaja-alaisessa palvelutarpeessa olevat lapset ja perheet siirretään maakuntien vastuulle. Sote-keskusten perustason sosiaali- ja terveystarpeiden pitäisi vastata ongelmien ennaltaehkäisystä, mutta onko niillä todellinen kannustin siihen, kun kustannukset palvelutarpeiden lisääntyessä siirtyvät suoraan maakunnille.

Keskeiseksi integraation välineeksi asiakassuunnitelman ja palveluohjauksen ohella lakiluonnos nostaa sen, että maakunta määritteli palveluketjut ja palvelukokonaisuudet, joita tuottajien olisi noudatettava. Erityisesti laaja-alaisissa palvelutarpeissa olevien lasten ja perheiden palveluketjujen määrittely on hyvin haastava tehtävä ja lakiluonnoksessakin todetaan, että mallin toteutuminen riippuu pitkälti siitä, kuinka hyvin maakunta onnistuu tehtävässään ohjata palvelujärjestelmän kehittymistä. Tämä asettaa eri maakunnissa asuvat ihmiset eriarvoiseen asemaan integraation onnistumisen ja palveluiden sujuvuuden näkökulmasta. Lisäksi kokonaisuudessaan esimerkiksi lastensuojelun ja lasten ja nuorisopsykiatrian moninaisia palvelutarpeita ei ole mahdollista määrittellä ennalta, vaan onnistunut työ vaatii sujuvaa organisaatiotason integraatiota ja yhteistyötä.

Sote-uudistuksen kokonaisuudessa integraationäkökulmasta keskeistä on myös, miten sote-uudistus ja valinnanvapauslainsäädäntö tukisivat lasten, nuorten ja perheiden palvelujen monialaista suunnittelua ja toteutusta maakunnissa ja kunnissa. Tämä lakiluonnoksesta jää täysin epäselväksi. Erityisesti hyvinvointia ja terveyttä edistävien ja ennalta-ehkäisevien palveluiden koordinoinnin turvaaminen maakunnan ja kunnan välillä on luonnoksessa epäselvää. Maakuntien, kuntien ja suoran valinnan palveluntuottajien välille on luotava toimivat lapsen edun toteutumista tukevat yhteistyörakenteet. Peruspalvelujen tulee olla helposti saavutettavia matalan kynnyksen palveluja, jotka ovat lähellä lapsia ja heidän perheitään. Tämä on erityisen tärkeää niiden lasten tai lapsiryhmien osalta, jotka käyttävät paljon perusterveydenhuollon palveluita tai joiden hoito ja kuntoutuminen vaativat ammattilaisilta hyvää lapsen ja perheen asuinalueen paikallistuntemusta tai tiivistä yhteistyötä kunnan toimijoiden kanssa.

6. Antaako esitys maakunnille riittävät edellytykset järjestämisvastuun toteuttamiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksen mukainen valinnanvapausmalli asettaa maakunnille suuren vastuun muun muassa kustannuskehityksen hillitsemisessä, sote-keskusten haitallisen asiakasvalikoinnin ehkäisemisessä ja sekä vertikaalisen että horisontaalisen integraation onnistumisessa. Lisäksi, kuten esityksessä todetaan, tulee eri maakunnissa olemaan hyvin erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarjoajien markkinat. Eri maakunnissa asuvat ihmiset tulevat mallissa olemaan hyvin eriarvoisessa asemassa valinnanmahdollisuuksien suhteen sekä siinä suhteessa, miten hyvin kukin maakunta onnistuu sille asetetuissa haasteellisissa tehtävissä.

7. Edistääkö lakiluonnos toimintatapojen muutosta ja uusien palveluinnovaatioiden käyttöönottoa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

On todennäköistä, että malli tuottaa palvelutapojen muutosta muun muassa organisoimalla palvelurakenteen uudella tavalla. Kuitenkin on hyvin epävarmaa, että tämä tuottaisi positiivisia muutoksia muun muassa horisontaalisen ja vertikaalisen integraation näkökulmasta. Palveluinnovaatioiden kehittyminen ja käyttöönotto riippuvat sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoiden onnistumisesta. Kuten lakiluonnoksessa todetaan, on markkinoiden käytännön onnistuminen paljon kiinni maakuntien tekemistä päätöksistä. Lisäksi lakiluonnoksessa todetaan, että valittu valinnanvapausmalli suosii suuria suoran valinnan palveluita tuottavia tahoja ja esimerkiksi pienten sosiaali- ja terveystaluyritysten toimintamahdollisuudet ovat heikommät. Mahdollinen palvelutuotannon monopolisoituminen saattaa karsia palveluita ja vähentää kilpailusta oletetusti aiheutuvaa tarvetta palveluinnoivoinnille. Valinnanvapausjärjestelmä näyttyy tältä osin hyvin epävarmana ja riskialttiina. Ilman huolellista ja riittävää vaikutusten arviointia ei voida sanoa, voitaisiinko em. ongelmia ja riskejä mahdollisesti lieventää, jos valinnanvapausjärjestelmä toteutettaisiin vaiheittain.

8. Antaako valinnanvapauslakiluonnos yhdessä muun maakunta- ja sote-uudistuksen kanssa riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksen yleisperusteluissa todetaan uudistuksella tavoiteltavan kolmen miljardin euron leikkausta tulevaisuuden sote-palvelujen kokonaiskustannusten nousuun. Lapsi- ja perhepalveluissa säästöjä olisi mahdollista luoda vähentämällä kalliiden korjaavien palvelujen, kuten huostaanottojen, tarvetta ennaltaehkäisevillä ja laadukkailla sekä lasten ja perheiden kokonaistarpeisiin vastaavilla palveluilla. Onnistumisen edellytyksenä olisi myös, että eri palvelut toimivat kokonaisuutena. Lakiluonnoksessa esitetty valinnanvapausmalli pirstoo kuitenkin palvelut sote-keskuksen, maakunnan liikelaitoksen ja muiden palveluntuottajien hajanaiseksi ja erittäin vaikeasti koordinoitavaksi kokonaisuudeksi, jossa riskinä on, että palveluketjut hajoavat ja asiakkaita siirretään palvelusta toiseen. Vaarana on, että erityisesti vaikeassa elämäntilanteessa olevat asiakkaat putoavat palvelujen väliin saamatta oikea-aikaista palvelua ja tukea. Tällöin palvelut muuttuvat myös entistä tehottomammiksi ja kalliimmiksi.

Lakiluonnoksen vaikutusarviossa tuodaan esiin kattavasti malliin liittyvät merkittävät taloudelliset riskit. Muun muassa hallituksen lapsi- ja perhepalvelujen kärkihankkeessa on vahvasti tunnistettu tarve lisätä resursseja perheiden varhaiseen tukeen inhimillisten ja taloudellisten kustannusten säästämiseksi. Jos valinnanvapauden myötä kustannuksia valuu esimerkiksi huonosti toimivista markkinoista tai vääristä kannusteista johtuen hukkaan, on suuri riski, että ennaltaehkäisyn painottamiseen ei riitä rahaa ja lakisääteisten korjaavien palvelujen käyttö entisestään lisääntyy. Toiminnan taloudellinen onnistuminen jätetään liikaa maakuntien osaamisen varaan, joka aiheuttaa huolen myös maantieteellisen eriarvoisuuden lisääntymisestä niin alueellisella kuin paikallisella tasolla. Yhtenä esimerkkinä näistä ovat järjestelmän käynnistämiseen tarvittavat suuret taloudelliset panostukset.

Valinnanvapauden toteutuminen sosiaali- ja terveydenhuollossa edellyttää, että sekä palvelujen järjestäjällä, että palvelujen käyttäjällä on käytössään valinnan perusteeksi tarvittavat tiedot. Kriteereitä hyvän palvelun perustaksi tulee ehdottomasti selkeyttä ja samalla muistaa, ettei hyvä ”palvelu” ei ole suoraan synonyymi hyvälle hoidolle/hoivalle. Palveluiden valinnan taustaksi on oltava saatavilla perusteellista, relevanttia ja kattavaa tietoa niiden sisällöstä, joka on merkityksellistä hoivan/hoidon kannalta. Informaatio on tärkeää myös siksi, että asiakkaalla tulee olla mahdollisuus myös arvovalintoihin. Vertailuun tarvittavia tietoja ei toistaiseksi ole riittävästi saatavissa. Muun muassa THL on arvioinut, että tulee kestämään vielä vuosia ennen kuin on kansallisesti määritelty, mitä tietoja kerätään ja julkistetaan, ja ennen kuin ko. tiedot pystytään sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmistä luotettavasti poimimaan.

Kysymyksiä lakiluonnoksen yksityiskohdista

9. Sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslakiluonnoksen 3 luvussa säädettäisiin asiakkaan suoran valinnan sosiaali- ja terveyspalveluista.

9a. Turvaavatko maakunnan liikelaitoksen suoran valinnan palvelujen tuotantoa koskevat säännökset (mm. 16 §) palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden kaikissa olosuhteissa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

On hyvä, että lakiluonnoksessa maakunnan liikelaitoksille on annettu mahdollisuus suoran valinnan palveluiden tuotantoon, jotta maakunnalla on mahdollisuus esimerkiksi turvata palveluiden saatavuus yksityisten toimijoiden konkurssien varalle. Tämä kuitenkin tuottaa maakunnalle myös ylimääräisiä kustannuksia, koska palvelutuotannon reserviä joudutaan mahdollisesti pitämään yllä tosiasiallista palveluiden tarvetta enemmän.

Palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden näkökulmasta riski suoran valinnan palveluntuottajien haitallisesti asiakasvalikoinnista on erittäin merkittävä. Paljon palveluja tarvitsevien kokonaishuolenpitovastuun siirtyminen täysin maakunnan liikelaitoksen vastuulle lisää riskiä muutenkin syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten syrjäytymiseen normaalipalveluissa.

9b. Onko lakiluonnoksen 18 §:ssä säädetty sote-keskuksen lakisääteinen palveluvalikoima sisällöltään ja laajuudeltaan tarkoituksenmukainen?

- a. liian laaja

- b. sopiva
- c. liian suppea

Vapaamuotoiset huomiot

Kysymykseen ei voi ottaa suoraa kantaa, sillä se on monitulkintainen. Toisaalta sosiaalipalveluiden siirtäminen käytännössä kokonaisuudessaan maakunnan liikelaitoksen vastuulle helpottaa sosiaalipalveluiden palveluketjujen suunnittelua ja hallintaa. Kuitenkin ongelmaksi asiassa voi nousta se, että liikelaitoksella on vahva velvoite tarjota asiakasseteliä palveluihin. Kaiken kaikkiaan selvää on, että sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatio mallissa vaikeutuu merkittävästi.

Sosiaalipalvelujen nykyistä parempi toimivuus edellyttäisi sitä, että perustettaviin sosiaali- ja terveyskeskuksiin saataisiin muitakin kuin terveydenhuollon palveluita. Käytännössä sosiaalihuollon palvelut rajoittuvat neuvonta- ja ohjauspalveluihin. Siten sosiaalihuollon tukea ja palvelua tarvitsevat ohjattaisiin pois sosiaali- ja terveyskeskuksista, vaikka sosiaalisen tuen ja palvelujen vaikuttavuus syntyy mahdollisemman varhaisessa vaiheessa tarjotusta tuesta. Poislähtämisen kulttuurin vahvistaminen vaarantaa myös sitä, että sosiaalihuollon palvelut eivät tavoita eniten tarvitsevia.

9c. Onko lakiluonnoksen 18 §:ssä säädetty suunhoidon yksikköjen lakisääteinen palveluvalikoima sisällöltään ja laajuudeltaan tarkoituksenmukainen?

- a. liian laaja
- b. sopiva
- c. liian suppea

Vapaamuotoiset huomiot

Ei kommentoitavaa

9d. Onko lakiluonnoksen 18 § sote-keskuksen suoran valinnan palveluista riittävän selkeä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat suoran valinnan palvelujen piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin muihin kuin suoran valinnan palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, niin miten olisi tarkoituksenmukaista määrittellä ne perusteet, joilla määritellään tarkemmin sote-keskuksissa tuotettavat palvelut?

Sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon palveluiden kuvaukset ovat liian epätasällisia erityisesti sen määrittelyyn, kuinka laajasti sote-keskukset ovat vastuussa varhaisesta puuttumisesta ja ennaltaehkäisevästä hoidosta ja tuesta. Riittävän aikainen apu ja hoito ovat sekä ihmisten hyvinvoinnin edistämisen että järjestelmän kustannusten hillitsemisen kannalta ensiarvoisia. Löyhät määrittelyt esimerkiksi sosiaalihuollon ohjauksessa ja neuvonnassa sekä päihde- ja mielenterveyshoidossa aiheuttavat pahimmillaan sen, että sote-keskuksilla ei ole kannustimia kartoittaa ongelmien syntyä ja puuttua niihin varhaisessa vaiheessa vaan ohjata niitä vasta korjaavassa vaiheessa erikoistuneisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Erityistä huomiota tulee

kiinnittää kiireellisen sosiaalihuollon määrittelyyn. Nyt tehdyssä esityksessä asiasta säädetään epäselvästi.

Sosiaalihuollon neuvonnassa ja ohjauksessa täytyy ottaa huomioon lapset ja perheet, joilla on erityisiä tarpeita ja mahdollisesti usean eri sote-palvelun yhtäaikainen asiakkuus. Sosiaalihuollon ohjauksen tulee kyetä myös tosiasiallisesti ohjaamaan niihin palveluihin mitä lapset ja perheet tarvitsevat. Kysymys on tällöin, onko ohjauksen lisäksi tarpeisiin vastaavia palveluja riittävästi saatavilla.

Neuvonnassa ja ohjauksessa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka toimitaan, mikäli lapsi kokee tullessa huonosti kohdelluksi tai oikeuksiaan loukatun sosiaali- tai terveystalvissa. Lasten oikeusturvan kannalta on olennaista, että lapsi tuntee omat oikeutensa ja hänellä on tosiasiallinen mahdollisuus saattaa oikeuksiensa loukkaukset puolueettoman arvioinnin kohteeksi. Sosiaalihuollon sekä terveydenhuollon lainsäädäntö ja siihen liittyvät oikeusturvakeinot eivät ole välttämättä selkeitä aikuisillekaan ja lasten kohdalla haasteet korostuvat.

9e. Onko lakiluonnoksen 18 § suunhoidon suoran valinnan palveluista riittävän selkeä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat suoran valinnan palvelujen piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin muihin kuin suoran valinnan palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, niin miten olisi tarkoituksenmukaista määritellä ne perusteet, joilla määritellään tarkemmin suunhoidon yksiköissä tuotettavat palvelut?

Ei kommentoitavaa

9f. Ovatko säännökset (mm. 18 § ja 37 §) sosiaalihuollon osalta tarkoituksenmukaisia ja riittäviä?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Kysymykseen ei voi ottaa suoraa kantaa, sillä kysymys monitulkintainen. Jos kysymyksessä kyse on siitä, että sote-keskuksissa on pelkästään ohjausta ja neuvontaa, niin säännökset ovat riittäviä. Mikäli taas lähtökohtana on se, että sote-keskuksessa tulee olla muutakin sosiaalipalvelua, vastaus kysymykseen on ei.

10. **Lakiluonnoksen 4 luvussa** säädettäisiin asiakkaan mahdollisuuksista valita maakunnan liikelaitos.

10a. Antaako lakiluonnoksen 21 § asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita liikelaitos?

- a. kyllä
- b. **kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

On hyvä, että lastensuojelupalvelut on rajattu ulkopuolelle mahdollisuudesta valita maakunnan liikelaitos ja liikelaitoksen palveluyksikkö. Ongelmallista on, että jälkihuoltoa ei valinnanvapauslakiluonnoksessa ole pohdittu laisinkaan. Jälkihuolto on myös täysi-ikäisille (18-21-vuotiaille) annettavaa vapaaehtoista sosiaalihuoltoa, jonka tavoitteena on tukea sijaishuollossa eläneiden lasten aikuistumista (LsL 75 §). Jälkihuollossa pyritään vahvistamaan asiakkaiden toimintakykyä ja itsemääräämistä ja valinnanvapauslainsäädännön tulee tukea näitä tavoitteita.

10b. Entä antaako lakiluonnoksen 22 ja 23 § asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita liikelaitoksen palveluyksikkö/yksiköt?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. **ei kantaa**

Vapaamuotoiset huomiot

Kysymys on monitulkintainen eikä siihen voi antaa yksiselitteistä vastausta. Valinnan kannalta vastaus on periaatteessa kyllä mutta ongelmana on, ettei maakunnan liikelaitoksen palveluiden käyttäminen ei takaa riittävää integraatiota. Myöskään liikelaitoksen palveluyksiköissä ei ole riittävää integraatiota.

11. **Lakiluonnoksen 5 luvussa** säädettäisiin asiakassetelin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä.

11a. Onko lakiluonnoksen 24 §:ssä säädetty asiakasseteli sisällöltään ja laajuudeltaan tarkoituksenmukainen?

- a. **liian laaja**
- b. sopiva
- c. liian suppea

Vapaamuotoiset huomiot

Sosiaalihuollossa kokeiluissa palvelusetelien käyttö on sopinut yksinkertaisiin ja helposti tuotteistettaviin palveluihin. Terveystieteiden tutkimuksissa on osoitettu, että ihmisten mahdollisuudet arvioida erikoissairaanhoidon tai sosiaalihuollon laatua ovat lähtökohtaisesti rajalliset, eikä varsinkaan ilman erittäin laajaa ja huolellisesti tuotettua tietopohjaa voida ajatella tosiallisen valinnanvapauden toteutuvan asiakassetelillä.

Erikoissairaanhoidon tuominen asiakassetelipalvelujen piiriin saattaa johtaa kestäättömiin ratkaisuihin erikoissairaanhoidon institutionaalisessa järjestämisessä muun muassa kirurgisen päivystyksen osalta.

Neuvolapalvelut tulee jättää kokonaisuudessaan valinnanvapauden ulkopuolelle. Neuvoloiden yksityistäminen vaarantaisi sen, että neuvolat tavoittavat koko ikäluokan ja voivat varhain tarttua lapsiperheiden ongelmiin. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman suunnitelmissa yhtenä keskeisenä elementtinä palvelujärjestelmän kehittämisessä toimivat perhekeskukset. Niissä lapset ja perheet saisivat tiiviissä yhteistyössä toimivat palvelut mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Suunnitelmissa perhekeskusten toiminta muodostuu neuvoloiden ympärille. Jos neuvolat ovat valinnanvapauden piirissä, voi yhteistyö eri toimijoiden välillä vaikeutua merkittävästi niiden ollessa kilpailutilanteessa keskenään.

11b. Onko maakunnan liikelaitoksella 24 §:n 2 ja 3 momentissa säädettyjen rajausten perusteella edellytykset turvata riittävät palvelut kustannustehokkaalla tavalla?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kyseinen säännös on muotoiltu siten, että se vähentää maakunnan tosiasiallista mahdollisuutta rajata asiakassetelin käyttöönoton laajuutta. Lakiluonnoksen 24 § 2 momentissa käytetty rajaus ”on välttämätöntä palvelukokonaisuuksien kannalta” asettaa kynnyksen hyvin korkealle. Säännös siitä, että Maakunta ei voi ottaa asiakasseteliä käyttöön palveluissa, joissa asiakassetelin käyttöönotto voi vaarantaa maakunnan liikelaitoksen lakisääteisistä tehtävistä suoriutumisen, on maakuntien kannalta liian tiukka, sillä käytännössä sitä voidaan käyttää vasta siinä vaiheessa, kun maakunta on jo ajautunut vaikeuksiin.

Lakiluonnos on lastensuojelun osalta erittäin epäselvä. Vaikka luonnoksen 13 §:ssä rajataan lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu valinnanvapauden ulkopuolelle (lastensuojelu liikelaitoksen palvelu), rajauksen laajuus on laissa epäselvästi ilmaistu erityisesti liittyen asiakassetelipalveluihin. Mikäli lastensuojelu on jatkovalmisteluissa tarkoitus kokonaisuudessaan rajata valinnanvapauden ulkopuolelle, tulee säännöksen perusteluihin lisätä, että myöskään asiakasseteli ei tule kysymykseen lastensuojelussa. Lisäksi tässä yhteydessä tulee pohtia lastensuojelun jälkihuollon asemaa erityisesti 18-21 -vuotiaiden osalta. Ei ole aivan selkeää, onko tällöin jälkihuollon palveluissa kysymys pikemmin sosiaalihuollon vai lastensuojelun mukaisista palveluista ja miten valinnanvapauslaki suhteutuu tähän.

11c. Onko lakiluonnoksen 24 §:n sääntely riittävä erikoissairaanhoidon valtakunnallisen ja alueellisen palvelujärjestelmän turvaamisen näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Erikoissairaanhoidon tuominen asiakassetelipalvelujen piiriin saattaa johtaa kestäättömiin ratkaisuihin erikoissairaanhoidon institutionaalisessa järjestämisessä muun muassa kirurgisen päivystyksen osalta.

11d. Ovatko asiakasseteliä koskevat säännökset asiakkaan aseman ja oikeuksien näkökulmasta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakkaan aseman ja oikeuksien kannalta säännökset ovat epätarkoituksenmukaisia erityisesti laaja-alaisessa palvelutarpeessa olevien ihmisten kannalta. Lakiluonnoksen sanamuotojen tiukkuus (vaatimus välttämättömydestä rajattaessa asiakassetelipalveluita) käytännössä edellyttää maakuntia tarjoamaan asiakasseteliä määrättyissä palveluissa ja siten vaikeuttaa tarkoituksenmukaista palvelukokonaisuuksien ja -ketjujen suunnittelua.

11e. Turvaako asiakassetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämisvastuun toteuttamisen näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kyseinen säännös on muotoiltu siten, että se vähentää maakunnan tosiasiallista mahdollisuutta rajata asiakassetelin käyttöönoton laajuutta. Lakiluonnoksen 24 § 2 momentissa käytetty ”on **välttämätöntä** palvelukokonaisuuksien kannalta” asettaa rajaamisen kynnyksen hyvin korkealle. Riskinä on myös se, että palvelut pienemmissä maakunnissa hajautuvat.

12. **Lakiluonnoksen 6 luvussa säädettäisiin** henkilökohtaisen budjetin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä. Mahdollistavatko säännökset asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Henkilökohtaisen budjetin käytön laajentamisen pitää perustua näyttöön tämän toimintamallin hyödyllisyydestä. On mahdollista, että henkilökohtaisen budjetin käyttäjäksi valikoituu ”etuoikeutettujen” pieni joukko eikä valtaosa esim. kehitysvammaisista, vanhuksista pysty tällaista välinettä hyödyntämään. Tämän aiheuttaa esimerkiksi se, että palveluntuottajille jätetään mahdollisuus valita henkilökohtaisen budjetin asiakkaat. Lisäksi asiakasseteli- ja henkilökohtaisen budjetin palveluissa tuottajan mahdollisuus kieltäytyä asiakkaista, tekee tuottajille mahdolliseksi suoraviivaisen keinon asiakasvalikointiin, jolla oletettavasti on suuri vaikutus laaja-alaisessa palvelutarpeessa olevien korkean kustannusriskin ihmisryhmien mahdollisuuksiin tehdä valintoja ja sitä kautta palveluiden yhdenvertaiseen saatavuuteen.

13. **Lakiluonnoksen 7 luvussa** säädettäisiin asiakkaan neuvonnasta ja ohjauksesta sekä palvelutarpeen arvioinnista. Lisäksi lakiluonnoksen 5 §:ssä säädettäisiin asiakkaalle tehtävästä yhdestä asiakassuunnitelmasta. Turvaavatko säännökset riittävän hyvin asiakkaan oikeudet sekä palvelujen toteuttamisen asiakkaan tarpeita vastaavasti?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapausmallin toimivuuden esteeksi uhkaa muodostua palveluja ja palveluntuottajia koskevan tiedon puutteellisuus ja tiedon riittämätön laatu. Huolellisellakaan neuvonnalla tai ohjauksella ei voida korvata laadukkaan tietopohjan puutetta. Mallin suunnitellussa käyttöönottovaiheessa ei todennäköisesti ole olemassa lainkaan riittäviä tietojärjestelmiä ja -lähteitä ihmisille sen arviointiin, mikä olisi paras palvelu ja palveluntuottaja heidän tilanteeseensa. Myöskään neuvonnasta ja ohjauksesta vastaava ammattilainen ei voi pohjata työtään nykyisessä tilanteessa lähellekään riittävään tietoon palveluiden laadusta ja vaikuttavuudesta. Lisäksi puuttuu perusteellinen vaikutusten arviointi - lasten kannalta erityisen tärkeä lapsivaikutusten arviointi -, josta syystä ei voida sanoa, miten tiedon puutteellisuuteen liittyvät ongelmat ratkaistaan.

Lakiluonnoksessa moninaisten palvelutarpeiden koordinaatioon esitetään yhteisen asiakassuunnitelman mallia. Ajatus yhteisestä asiakassuunnitelmasta on periaatteessa hyvä ja kannatettava. Lisäksi on hyvä, että lakiesityksessä on aiempiin esityksiin nähden täsmennetty, että maakunnan liikelaitoksen vastuulla on asiakassuunnitelmasta vastaaminen tilanteissa, joissa ihmisellä on sekä liikelaitoksen vastuun alaisia, että suoran valinnan palveluita. Kuitenkin käytännössä vastuunjako tulisi täsmentää merkittävästi enemmän, jotta asiakassuunnitelma tulisi sovelletuksi yhdenmukaisesti. Todellinen asiakkaan tarpeista lähtevä integraatio tapahtuu työmuotojen yhdistämisellä ja työntekijöiden välisellä yhteistyöllä, eikä asiakassuunnitelma korvaa tätä. Päinvastoin yhteinen asiakassuunnitelma voi luoda illuusion yhteistyöstä ja suurena riskinä on, että asiakassuunnitelmaa käytetään nykyiseen tapaan ja eri toimijat kirjavat siihen vain oman alansa mukaiset palvelut ilman todellista yhteistyötä. Asiakassuunnitelman asema jää mallissa epäselväksi asiakkaan näkökulmasta.

14. **Lakiluonnoksen 8 luvussa** säädettäisiin palveluntuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyistä.

14a. Ovatko säännökset hyväksymismenettelyistä lakiluonnoksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Hyväksymismenettelyä koskevat säännökset jättävät paljon tulkinnanvaraa ja suurena riskinä on, että niiden tulkitsemisesta ajaudutaan tosiasiallisesti riittäisiin oikeudenkäynteihin maakuntien ja varsinkin suurten palveluntuottajien kanssa. Toteutuessaan riski tulee viemään paljon maakuntien resursseja ja oikeudenkäyntien pelko ohjaamaan hyväksymismenettelyjä.

14b. Varmistaako hallintopäätöstä ja ehtojen asettamista koskeva sääntely (42 §) riittävät mahdollisuudet maakunnan järjestämismenettelyyn toteuttamiseen.

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. **ei kantaa**

Vapaamuotoiset huomiot

Malli tarjoaa maakunnalle mahdollisuuksia ohjata toimintaa mutta johtaa palvelunkäyttäjän kannalta tilanteisiin, joissa palveluntuottajan velvoitteet jäävät epäselviksi.

14c. Ovatko säännökset sopimusmenettelyistä lakiluonnoksentavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. **ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Sopimusmenettelyillä saatetaan loppujen lopuksi murtaa koko (14a ja 14b kohdassa tarkoitettu) hallintopäätösten luoma yhdenvertainen palvelupäätösten rakenne.

15. **Lakiluonnoksen 9 luvussa** säädettäisiin palvelujen tuottamisesta ja palveluntuottajien velvoitteista. Ovatko säännökset lakiluonnoksentavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot
Ei kommentoitavaa

16. **Lakiluonnoksen 10 luvussa** säädettäisiin palveluntuottajalle suoritettavista korvauksista.

16a. Ottavatko sote-keskuksen kiinteän maksun osuus ja sen määräytymistä koskevat tekijät riittävästi huomioon asiakkaiden erilaiset palvelutarpeet ja niiden aiheuttamat kustannukset?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Hallituksen esityksen vaikutusarvioissakin todettu mallin suuri riski haitalliselle asiakkaiden valikoimiselle koskettaa erityisesti laaja-alaisessa palvelutarpeessa olevia lapsia ja perheitä ja uhkaa merkittävästi palveluiden yhdenvertaista saatavuutta ja tavoitetta terveys- ja hyvinvointierojen kaventamisesta. Laaja-alaisessa palvelutarpeessa olevat perheet muodostavat keskimääräistä suuremman kustannusriskin suoran valinnan palveluntuottajille ja oletettavaa on, että ilman merkittäviä taloudellisia kannustimia palveluntuottajat pyrkivät saamaan asiakkaiskseen matalan kustannusriskin asiakkaita.

Kapitaatiojärjestelmä rahoituspohjana sote-keskuksille ohjaa palvelujen käyttäjien valinnassa väärään lopputulokseen. Sote-keskukset ovat liian pieniä kapitaatiopohjaiseen menettelyyn. Suoran valinnan palveluiden tuottajille maksettava tarvetekijöihin perustuvan kiinteän korvauksen määrittely on äärimmäisen haasteellinen tehtävä, joka jätetään pääasiassa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen vastuulle. Korvauksen määrittely niin, että järjestelmä ei kannusta valikoimaan asiakkaita tai vaihtoehtoisesti ohjaamaan tarpeettomasti erikoissairaanhoidon tai sosiaalipalveluihin on todella haastavaa, eikä järjestelmää pitäisi ottaa laajamittaisesti ja valtakunnallisesti käyttöön ennen kuin erilaisia malleja on kokeiltu vaihteittain.

16b. Ovatko säännökset muista korvauksista uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kannustinperustaisten korvausten luominen ja taloudellinen ohjaaminen jätetään lakiluonnoksessa maakuntien vastuulle. Tämä tehtävä vaatii laadukasta erikoisosaamista ja oletettavaa on, ettei maakunnilla tule olemaan tasapuolisia mahdollisuuksia osaamisen hankkimiseen, mikä osaltaan heikentää ihmisten välistä alueellista yhdenvertaisuutta.

Merkillepantavaa on myös se, että suoran valinnan sote-keskukset eivät ole millään tavalla osallisina lääkekustannusten korvaamisesta. Tämä tuottaa vääristävän taloudellisen kannustimen esimerkiksi psykiatrisessa hoidossa määrätä lääkehoitoa psykososiaalisten interventioiden sijaan.

16c. Turvaavatko säännökset maakunnan liikelaitoksen sote-keskukselle ja yksityisen sote-keskukselle yhdenvertaiset toimintaedellytykset?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksen perusteella maakunnan liikelaitos joutuu vastaamaan yhdenvertaisten palvelujen saatavuudesta, jolloin maakunnan tulee perustaa sote-keskukset myös taloudellisesti kannattamattomille alueille. Yksityisillä toimijoilla ei ole vastaavaa velvoitetta. Tämä muodostuu maakunnan liikelaitoksen merkittäväksi taloudelliseksi rasitteeksi verrattuna yksityisiin toimijoihin. Lisäksi lakiluonnos velvoittaa maakunnan varautumaan yksityisten sote-keskusten konkurssien varalle, mikä edelleen lisää taloudellista rasitetta oleellisesti.

17. **Lakiluonnoksen 12 luvussa** säädettäisiin lain voimaantulosta.

17a. Turvaavatko 85 §:n mukaiset asiakasseteliä koskevat siirtymäsäännökset palvelujen saatavuuden siirtymävaiheessa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Siirtymäaika on liian lyhyt. Ihmisten mahdollisuudet arvioida erikoissairaanhoidon tai sosiaalihuollon laatua ovat lähtökohtaisesti rajalliset, eikä varsinkaan ilman erittäin laajaa ja huolellisesti tuotettua tietopohjaa voida ajatella tosiallisen valinnanvapauden toteutuvan asiakassetelillä.

17b. Turvaavatko 86 ja 88 §:n mukaiset sote-keskusta koskevat siirtymäsäännökset palvelujen saatavuuden siirtymävaiheessa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Siirtymäaika on liian lyhyt. Ennen suoran valinnan sote-keskusten käynnistymistä tulisi esimerkiksi korvausmallista olla huolellisesti tehtyjä kokeiluja, jottei järjestelmän kustannukset kasva ja palvelujen yhdenvertaisuus vaarannu merkittävästi.

17c. Turvaavatko 87 ja 89 §:n mukaiset suunhoidon yksiköitä koskevat siirtymäsäännökset palvelujen saatavuuden siirtymävaiheessa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Ei kommentoitavaa

17d. Turvaako esitys sosiaali- ja terveystalouden yksityisten tuottajien toimintaedellytykset?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Ei kommentoitavaa

17e. Antaako esitys riittävät edellytykset pienten toimijoiden toimimiseen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajina?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kuten lakiluonnoksen vaikutusarviossa todetaan, suosii valittu suoran valinnan valinnanvapausmalli suuria palveluntuottajia merkittävästi. Suurena riskinä ovat monopolisoituvat markkinat, mikä heikentää oletettuja kilpailusta syntyviä hyötyjä esimerkiksi palveluinnovaatioissa ja hoidon laadussa.

18. Onko uudistuksen vaikutukset arvioitu näkemyksenne mukaan oikein ja riittävästi?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lapsivaikutusten arviointi on väline lapsen edun selvittämiseen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet muodostavat perustan lapsivaikutusten arvioinnille. Lastensuojelun Keskusliitto vaatii, että valinnanvapauslakiluonnoksesta tehdään perusteellinen lapsi- ja perhevaikutusten arviointi. Tällaista ei nykyisessä lakiluonnoksessa ole, vaan lapsi- ja perhevaikutusten arviointi on täysin puutteellinen ja riittämätön. Lapsivaikutusten arvioinnissa ei ole arvioitu juuri laisinkaan, mitä lakiluonnoksen velvoitteet tarkoittavat lasten ja lapsiperheiden kannalta ja mitä uhkia tai ongelmia valinnanvapausmalli tuo lasten ja perheiden kannalta mukanaan ja miten ne pyritään ratkaisemaan. On tärkeää arvioida lapsivaikutuksia kattavasti koko valmistelun ajan sekä sen toimeenpanon aikana. Uudistuksessa tulee olla valmiutta tarvittaviin korjausliikkeisiin, mikäli ratkaisut osoittautuvat lasten ja heidän perheidensä kannalta ongelmallisiksi.

19. Miten arvioisitte uudistuksen vaikuttavan oman organisaationne tai jäsenorganisaatioidenne asemaan?

Lastensuojelun Keskusliiton tehtävänä on lastensuojelun kehittäminen ja alalla toimivien järjestöjen, kuntien ja valtiovallan yhteistoiminnan edistäminen. Keskusliitolla on 94 jäsenjärjestöä ja 39 kunta- tai kuntayhtymäjäsentä. Keskusliitto tavoittelee yhteiskunnassa tilannetta, jossa lasten tarpeet on aidosti asetettu etusijalle päätöksenteossa ja että lapselle kuuluvat oikeudet toteutuvat täysimääräisinä.

Lasten ja perheiden sosiaali- ja terveydenhuollon onnistumisen kannalta keskeistä ovat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa perheelle tarjottava tuki, perheiden auttaminen kokonaisuutena sekä tiivis yhteistyö eri tahojen kesken. Lakiluonnoksessa esitetty valinnanvapaus uhkaa näitä kaikkia. Luomalla uusia raja-aitoja, niiden purkamisen sijaan, esitetty malli uhkaa heikentää sosiaali ja terveystalouden integraatiota ja yhteistyötä sekä tarpeettomasti entisestään eriyttää perus- ja erityistason palveluita toisistaan. Malli jättää myös epäselväksi kenen vastuulla varhaisen tuen tarjoaminen on ja luo vääristyneitä kannustimia ihmisten ohjaamiseen korjaaviin sosiaalipalveluihin ja erikoissairaanhoidon. Lapsiperheiden varhaisen tuen kannalta erittäin tärkeää olisi, että neuvolatoiminta jätettäisiin täysimääräisesti valinnanvapauden ulkopuolelle.

Erityisessä tuen tarpeessa olevien esimerkiksi vammaisten ja lastensuojelun piirissä olevien lasten kannalta palvelukokonaisuuksien pirstaloituminen on erityisen ongelmallisia. Tällä hetkellä laaja-alaisessa palvelutarpeessa olevat lapset kokevat, että heidän asiansa on hajautunut liian monen ihmisen vastuulle. Lasten ja nuorten kannalta on erityisen valitettavaa, jos sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö vaihtuu useasti. Esimerkiksi lastensuojelun kokemusasiantuntijat ovat korostaneet lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden pysyvyyden tärkeyttä ja sama koskee kaikkia lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia.

Keväällä esitettyyn lakiluonnokseen verrattuna uudessa esityksessä on tehty joitain hyviä muutoksia perustuslakivaliokunnan rajausten pohjalta. Valinnanvapausmallin merkittävimmät ongelmat eivät kuitenkaan ole olleet perustuslaillisia. Valinnanvapaus uhkaa hajottaa palveluketjut, heikentää palvelujen yhteensovittamista, kasvattaa kustannuksia ja huonontaa sosiaali- ja terveystalouden

laatua. Toteutuessaan nämä uhkaavat merkittävästi suomalaisten lasten ja perheiden hyvinvointia ja terveyttä.

20. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta

Lakiluonnos on muuttunut keväällä 2017 esitettyyn lakiluonnokseen verrattuna liittyen palveluntuottajan valintaan alaikäiselle (luonnoksen 11 §). Lakiluonnoksen 11 §:n mukaan lapsen palveluntuottajan valinnan tekee huoltaja tai muu laillinen edustaja. Lakiluonnoksen mukaan viisitoista vuotta täyttänyt alaikäinen saa itse valita palveluntuottajan ja tämän palveluyksikön. Ongelmana on, ettei itsemääräämisoikeutta ole sidottu kehitystasoon, vaan pelkkään ikärajaan, jolloin kaikilla 15-vuotiailla olisi mahdollisuus valita palveluntuottaja, on hän siihen kehitystasonsa puolesta kykenevä tai ei. Koska säännöstä ei ole sidottu myöskään lapsen edun periaatteeseen (vain ikärajaan) käytännössä lapsi siis voisi tehdä myös 15 vuotta täytettyään oman etunsa vastaisen päätöksen. Tältä osin säännösluonnosta voidaan arvioida jopa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen vastaiseksi. Säännöksessä tulee velvoittaa ottamaan huomioon lapsen etu. Lakiluonnoksesta ei myöskään käy selväksi, miksi ikärajaksi on asetettu 15 vuotta. Perustelemattomiin ikärajiin lainsäädännössä tulisi suhtautua varauksella.

Valinnanvapauslakiluonnos tulee yhteensovittaa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain kanssa huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia sekä lapsen etua koskevan sääntelyn osalta. Todennäköisesti ongelmaksi tulevat nousemaan tilanteet, joissa huoltajat esimerkiksi yhteishuollossa eivät ole yksimielisiä alaikäisen hoitopaikan valinnasta. Kumpi huoltajista tuolloin päättää alaikäisen hoitopaikasta? Tai jos molemmat huoltajat päätyvät erilaiseen ratkaisuun hoitopaikan valinnassa, kumman valinta ratkaisee? Lakiluonnoksesta ei myöskään käy selkeästi ilmi, voidaanko alaikäisen hoitopaikkaa vaihtaa vain toisen huoltajan toimesta vai tarvitaanko molempien huoltajien suostumus. Entä miten toimitaan tilanteessa, jossa huoltajat eivät pääse yhteisymmärrykseen? Asia saattaa muodostua ongelmaksi huoltoriitojen yhteydessä.

21. Yksilöidyt muutosehdotukset lakiluonnokseen

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.